

S. Allits.

Tumedad

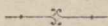
tunnid.

Sind 10 kop.

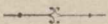
Rakweres, 1903.

Trüfitud A. Sanjon'i kuluga.

Tumedad tunnid.

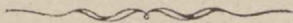
Jutustus Gestirahwa lähemast
minewikust.

Tõeste sündinud juhtumiste järele kirjutanud

S. Mits.

(Kaarli kooliõpetaja).

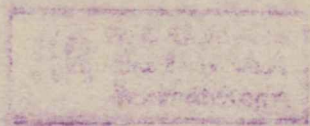
Rakweres.

Trükitud N. Hanson'i kulul.

1903.

Дозволено цензурою. — Юрьевъ, 13 Сентября 1902 г.

Типографія М. Левманъ, Везенбергъ.

Siiskene saunaurtsik rikka peremehe põllu ääres, oli tema ja wanemate waewaline warjupaik ainult mõned süllad seisivad sauna seinte all jõuude maad peremehe krundi küllest, aga palju pidiwad nad peremehele süisgi selle eest head tegema ja nimelt: igal tähtsamal ja tulusamal tunnil tööl olema. Kui süis wanemad tööle tõttasiwad, kõwasti keelates, et ta õuuest eemale ei pea minema, jäi ta tõesti kõigeiks pikkaks pääwaks ainult õuue ja wiitis oma aega sawist tittede ja puu klopifestega mängides, wahete wahel aga kartlikult sinna poole silmitsedes, kus pererahwa uhke eluhoone seisis.

Keda ta tulema kartis, oliwad peremehe pojad, esimene kaheteistkümmne ja teine üheksa aastane, mõlemad kahesja aastase Antoni waljud waenlased; sest iga kord, kui nad Antoni urtsiku ette ilmusiwad, lõhkusiwad nad mängu lõpul kõik kannikesed katti ja wõtsiwad kaunimad kaasa. Kui Anton asju anda ei tahtnud süis tegiwad pere

pojad waese poisikesega, kes mõlemitele forraga ei jõudnud wastu panna, wahel wiis imet: toppisiwad sõnnikut suhu, paniwad puu kuue käistest läbi, kõrwetasiwad ta kõhtu nõgestega j. n. e. Shtul kaebas ta küll kõik isale ja emale, aga need tegiwad mõni kord weel koguni kurja näu küsides: „sa ise ehk oled süüdlane?“ ja kuigi nad wahel poisikesse kaebtust kuulda wõtsiwad, siis ütlesiwad ohates:

„Laps kannata kõik ära, — päewad tulewad millal ka neid nuheldakse!“ Poisike aga mõtles: „ei tea kui laugel!“

Sah, muud troosti need waesed wanemad ka oma lapsel ei wõinudgi anda — kui ainult kannata, sest wallatumate poisikesste wanematele, nende laste üle midagi kaebada ja neile karistamist nõuda, — oleks ilma aegu ja koguni kardetaw olnud, sest ega see ammu olnud kui naabri perenaene tuletukki tunda sai, et julges tapetud ane eest, mida Toru Tõnu pojad maha oliwad materdanud maksu nõuda, — mis wõis siis weel wabat-inimene ütelda. Palju, palju pikki piinarikkaid päiwi pidi Antoni isa, Madis Rõps, oma naese ja pojaga tunda saama, Toru Tõnu perekonna poolt, ja waene wabat mees õhtas ainult: küllap päewad tulewad — ning poeg Anton küsis iseeneselt „kui laugel?“ Aasta kadus aasta järele — meie tuttawatest poisikesetest oliwad mehed saanud. Anton Rõps hakkas mõisas teenima, aga Toru Tõnu pojad ei teenind peale wiina ja riiu, peaaegu

mitte midagi, sest isa põllu peal olivad nad ka ainult aru korral, kuna kiriku kõrtsi ees neid tihti taarutama nähti ja kõigest kõrist kriiskama kuuldi: „Kas meil raha wõi rammu puudu on!“ Külap'neil ka mõlemid oligi, aga kaua nad neid peale kahelkümnmemat eluaastat ka pruukida ei saanud, sest ühe kõrtsi riiu hulgas, kus üks mees wigaseks ja teine nugadega furnuks löödi, olivad Toru Tõnu pojad esimised olnud ja selle järelbus oli, et nad wangirauad kätte külge saiwad ja siis mõlemad kõrbe haljate püssi tikkude sära saatel wahtide wahel Kaskere wangimajast waksjalisse wiidi — sest pikk piina-rikkas tee, „Siberisse,“ oli neile ette määratud.

Kui rong liikuma hakkas, siis pistiwad weel kaks kätt hallid wangimütsi-lotid trellide wahelt wälja — wist Jumalaga jätmiseks — ja inimeste hulgast kostiwad ühe meeste- ja naesterahwa südant sulatawad hüüded: „nüüd lähewad, ei enam näe!“

Isa ja ema ette aimamised: ei enam näe! olivad õiged, sest mõni aasta peale seda sai noorem poeg põgenemise juures maha löödud; ja wanem — oli ise enesele otsa teinud. Palju mõistliku mehi, kes seda kuulsiwad ja wanemate walu poegade pärast, nägigid, õhkasiwad omas südames:

„Kui palju õnnetust ja silma wett wanemate hellituse ja wiina läbi wõib osaks saada!“

Anton Rõps kuulis kurba lugu ja hulga aja pärast tulivad temale jälle kadunud isa sõnad: „külap' päewad tulewad!“ meelde ja hirmuga hoidis ta nüüd ennast eemale kõigest, mis näitas kuri olema. Herra ees nähti teda alati alandlikult mütsita kummardama ja kui wihane walitseja, kes nagu üteldi: suureste koolitatud oli, mustuhat kuradit korraga hüüdis, lurjuseid ja lontruseid luges, waikis ta kui sikk. Pungis filmadega kirjutaja käest, kes alati lasku täis oli, oli ta kord küll küsida julgenud, kui see teda tonkis: „miks pärast!“ aga siis oli ta ühe tubli tulise uuesti mööda nägu saanud — sest saadik waikis ta, kui mitte ei küsitud — alati.

Kõigest hingest hoidis ta ennast eksituse eest, aga sai siiski laks lõwa keretäit peksta. Sõimene, et ta hobune lahjem oli kui teistel, aga teine kord selle pärast, mis pisut teri hobuse jauks peafotti pani reiealt.

Wiimane nahatäis mõjus mehe terwise peale, sest löögid langesiwad wahimhe käe kaudu kes selle pärast Anton Rõpsi peale wiha kandis, et ta löögi Krõõda naeseks wõttis — ja tema läbi wiie sõrme wahtima oli jätnud.

Paari löögi järele woolas weri ja kui wiimane — wiieskümmes löök langenud oli — paistis karistatud mehe palgel kahwatus, kui ta oma ihu katet korrale kohendades, ennast seina najale toetas, kus wärsked were wisarad, kui tumedate täh-

tede fogu, nagu igatweſe Iſa poole oleks hüüdnud: „Kui kaua ſallib Sinu film üle kohut, oh Wägewus! kui kaugel on õelade töö lõpp. Sädemed ſäraſiwad ta filmades wiha ja walu pärast, kui ta peksupaigast edasi astus, aga midagit polnud parata, ta pidi edasi alandlik ja auupakklik olema, kui elada tahtis, ehk kes seda ütelda uskus ehk julges, et herra üle kohut teeb? kõigega pidi rahul olema — waſt mõisehk uskuda, et elu päewad Geſtimaal lõpetad, ſeſt ega Siberiſſe ſaamine ſakſtelt ſuurt kunſti nõudnud, — oli ju ſinna Antoni wana iſagi ſaadetud, ainult ſelle pärast, et auuſa opmani herra, eudise Saksamaa hulguſe — põrna peale põrmuſſe põrutas, kui ſee tema filma kēpiga wälja oli torganud.

Anton Rõps kautas küll tüki terwiſt wiimaseſ külmas ſaunas, aga ta naene jättis koguni oma elu ſelle järelduſel, ſeſt paari päewane laps kätte peal, jookſis ta herra juurde armu paluma, kui mehe läbilõikaw ſiſa ta kõrwu koſtis, aga herra oli ta ſõnadega: „Mis ſinu jookſeb ſiin? herra ei teep liig — herra õpetab!“ tagaſi ſaatnud.

Wiis päewa peale ſeda laſti üks walgeſt laudadeſt tehtud pnusärk, kahe mehe kätte pealt Anikadri kirikaial haua ſügamuſeſſe. — Üks kulunud kuu ega meeterahwas, ſelle palgilt murepilwed pa iſtiſiwad, põlwitas ta päitſeſſe pandud piſiſe wuu riſti najal kõiaſt kauem: — Anton Rõps

nuttis palawaid pisaraid oma naese — eluselt-
 filise — kalmu künka ääres. Kiriku aialt kodu
 poole pöörates, ajasiwad iseäranis kaks meest,
 kes wiimse woodi hauda lastnud oliwad, kartli-
 kult tihti eneste ümber wahtides, elawalt juttu.
 Kramplikud sõrmede surumised peupesadesse, and-
 siwad aimata, et kõnelejatel mõni iseäralik,
 wäga ärritaw kõneaine jutustamisel oli. . . .

„Ei ma ei jäta seda tajumata! Ise olen
 ma terwisest lahti ja mu naene puhkab juba nende
 süü pärast hauas,“ ütles pikem mees wärisewa
 häälega, rusikaga omale wastu rindu lüües.

„Sa ütled, rääkis see pisut peatamise järele
 jälle edasi, et nad peksta ei tohi ja et ma
 nüüd nende peale kohtu wõin kaebada — seda
 kõik olen ma isegi ammu kuulnud, aga ütle mulle,
 mis sai Mutti Mikkel, et herraga kohut käima
 hakkas? — ainult keppi ja kott on ta osa. Kui
 tema, rikkas peremes, wõitu ei saanud, mis mak-
 sab-jiis minul, kes ma mõisa ori olen, herraga kohut
 käima hakkata. Kuikaugel wõib weel see aeg olla,
 mill' keiser nende wiimsele wägitwallale tõffe ette
 teeb ja kas meie filmad seda üle pea näha saa-
 wad?.“ — kes ütleb mulle seda? see pärast teen
 ma lühidalt: Homme, kui see wana wereimeja
 Rakwerest pimeas kodu sõidab, ootan ma teda
 pajus ja ma usun, et ühest paugust küll saab.“

„Kuule Anton! jäta see mõrtsukaline mõte
 maha ja mõtle oma hinge peale, kas sa ei tea,

et tapmine patt on — kättemaksta kurja kurjaga on feelatud — ära rojasta oma käsi werega!" rääkis wana halli peaga seltsiline, omatasumisehimulise wäimehe wastu.

"Safene! ära karda, et ma midagi mõttesse olen wõtnud mida, targemad mehed meist patuks peawad; ei ainult seda, mis nemad patuks ei pea, teen ma järele — on neil üks teise tapmine ja kättetasumine lubatud, siis ei usu ma mitte, et ma nüüd kahe, mulle kalli, elude eest ühele kätte ei wõiks maksta, kes seda ammugi ära teeninud on. Sinu tütre, minu naese ja pisikese poja surm sunnib mind kätte maksuma — homme on see päew! ütles Anton Rõps oma kõnet lõpetades." "Mäletad küll, ega see ammu olnud, kui Mosji ja Losji mõisnikud püstolite peal wäljas lastmas oliwad ja esimine teisele kuuli südamesse saatis, ning nüüd kui auumees kunagi edasi elab," lisas Anton ärritatud healel weel oma kõnele juurde.

"Sina ütled nemad — nemad tasuwad ja lastewad üks teist maha, nagu oleks se mängu-asi olema — ja, et nemad targad on, ning mõistawad küll, mis nad teewad, aga mina mõtlen, et niijugused juba Jumalast ära heidetud on, kas eneste wanemate, ehk oma pattude pärast, üks õiglane südametunnistus on neilt ära wõetud, sest et nad seda oma jõledate tegude läbi teotasiwad, ja nüüd on nad pimeduse würsti walitsuse all, teewad tema tahtmist, ei hooli õigusest, ega ela kirja järele; — nende wiimane ots on igawene

piin — selle juures ei mõtle ma mitte kaksipidi, ega eksi kirjast kõrvale, sest eks ole ööldud pühast kirjas, et rikkas mees põrgus suurest walus oli ja eks ütelnud Johannes kirja tundjatele: „Kes on teile teada annud, et võite ära põgeneda tulewa wiha eest?“ Kas need mehed eneste meelest ja ilma eest mitte targad ei olnud, kas nemad ka ei mõtelnud, et küll teawad, mis teewad? — aga, eks see igawene ilma Looja mõtlenud teijiti; — ära usu ega auusta ühegi sureliku elamise wiisi enam, kui seda, mis kirjas seisab, — külap' ka sinu waludele kord lõpp tuleb; sellepärast jäta kõik selle hooeks, kes pea kohal on!“ Need olid wanakese wiimsed sõnad oma, leskese jänud wäimehele, kui ta teda Sumalaga jättes oma rinna wastu tõmbas.

Kui Anton äiaft lahkunud oli, tõttas ta ruttu eelminewate matufeliste järele, nagu oleks teda iseäraline hirm taga ajanud; wõi ruttas ta sellepärast, et nende sõnade mõju eest ära põgeneda, mis wana halli peaga äi, pisarad filmas, temale enne lahkumist ütelnud oli — — Teiste järele jõudes, katsus ta mitmet moodi jutu hulgas tegewolla, aga nagu nõia wäel kisti ta mõtted lapse ja naese surma tunnikesse ja wärske haua künka juurde, siis kättemaksmise plaani poole ja wiimaks wana hallpea hoiatuse sõnade peale — kaks küsimist tõusiwad tale südamesse: kas kätte maksmise mõttele truuks jääda, wõi andeksandmist ülemaks arwata.

Kaese wiimane waade ja sõnad: „herra kärkeu heal pani mind koledasti kofkuma, — ära mind üksi jäta, ma pean jurema!“ tulivad kui tulised tähed ta waimu silma ette ja nüüd, — nüüd kustusiwad kõik teised paremad püüded, — kättemaksmise küsimine sai salaja südames — kindlasti „ja“ga wastatud.

Kui teisel hommikul päikese kiired tuppä tungiswad, oli esimene wõeras, kes Antoni madala majakese läwelt üle astus, tema äiataat, kes tale head hommikut soowima ja teda trööstima tuli.

„Koh pojakene! kas kurwad mõtted kaugele saatsid ja pahad mõtted peast wälja magasid?“ küsis hõbejuukseline wanake warsti peale teretamist.

„Muidu kõik kaunis forras, aga sellest on halb, et herra täna randa ei sõitnud, ega sõida — pean siis weel ühe öö üle ootama. Lubati küll weel täna teine mees minu eest ammetisje panna, aga waja omal minna, sest muidu ei jõua kudagi õhtut ära oodata — õhtut, mill' pant-wõla kodu toob. Jumalaga! ma pean minema,“ ütles weel wäimees, Anton Rõps, kurwalt seina ääres seiswale wanakesele ja kadus siis üle õue minewate tööliste hulka.

„Ta on alles pimeduse paeltes finni, aga hea, et ta tööle läks, seal lahutab ta oma meelt; ma tahan ta eest Jumalat paluda ja homme jälle tulla. Issand hoidku teda mõrtsukaks saamast!“ libises õhkamine üle wanakese huulte. kui ta ust

krampi surus, mis ühtegi hingelist enam enese taga ei warjanud.

Päewa töö ei toonud Antonile, nii kui wanafene arwas, kurbade- ning kurjade mõtete kustutamist südamest, waid walas weel uut õli põue põhjas mässawatesse leekidesse juurde, sest Anton sai herra käest enne lõunat lüüa, selle eest, et ta koorma otsas tuffus, kui herra wastu tuli.

Shtu õhud heljusiwad üle ilma — une tiiwad üle iga tüdinenud töötegija, aga Antonil ei olnud osa neist Jumala heldetest andidest: kapi hoop õhetas tal praeguggi weel selja peal ning mälestused minewikust seisiwad ta waimu silma ees, sellepärast wisitles ta sängis kaua ilma uneta — ainult pisut enne koitu surus uni ta silmad kinni.

Kui Anton hommikul ülesse ärkas, läks ta kohe ilma, et kordagi enese ümber oleks waatanud, tööliste kogumise kohta.

Lõunaajal sai ta selgeste teada, et herra Rakwercst läbi kuni W . . . randa sõidab, aga tarwiliste asjade pärast siisgi, umbes kell 11, õhtuks, kodu tuleb.

Mida madalamale päikese kuldjed kiired kalduwawad, seda juurema ägedusega hakkas Antoni süda põue põhjas peksma, iseäralise ägedusega toimetas ta käesolewat tööd ja hambaid kõwasti kokku surudes, tundis ta kui oleks ta pea, meelte kohalt ennaft laiemaks muutnud. Tuul kohises wana wahtra metsa sees kangesti ja pilwiste wimeda õõ siisse saatsiwad ainult, wahete wahel, walgud

walgust, kui üks musta kuue jisse mäsitud mees ennast ettevaatlikult piisikeseft elumaja afnast, mis pargi pool küljes oli, alla laskis ja siis mühawate wahtrate warju ära kadus.

Kui halli peaga Wiilip Lii oma kadunud tütre mehe, Antoni, juurest ära läks, peale jeda, kui see tormates tööle töttas, ei mõtelnud ta muud midagi, kui ainult selle üle, et kudas ta kurja nõuu fordasaatmist takistada wõiks.

Kui teisel hommikul, kõik uinujad ülesärfades oma tööle töttasiwad, ei wõinud Wiilip mitte oma sammusid jinnapoole seada, kuhu ta südamefene soowis, sest ta oli öösel raskestest haigeks jäänud.

Ta ainus majaseltjiline, üks wanadlane eit, oli külasse kutsutud ja nii ei wõinud ta sängistgi wälja jaada.

Lõuna eel tellis ta üht piisikest armupalujat poisikest, kes ta ühikusesse urtsikusse juhtus astuma, enesele feltjiks, aga nii pea, kui see oma kõhu wanakese wähejest waranduseft täis oli söönud, kadus ta kobe selle järele, kui weel wanakese soowi peale kruusiga wett sängi sõrwa ligidale, pingi peale oli pannud, ära, ega tulnud enam tagasi.

Tihti waatas ta afna poole, et näha, kas õhtu laugel on . . . Wiimaks wilksatas weel üks kiir, pahemalt poolt piisikese afna piida äärest, onnikesesse ja pimedus lautas oma tiwad laiali, millesse aegajalt wälfude walgus ennast segas,

nagu oleks nad kätte jõudwat ööd hirmu vääriliseks muuta tahtnud. Wana eit, keda ta igatsusega oli kodu ootanud, jutustas, et ta Antoni juurde ööd mõtlenud jääda, aga pole teda kodust leidnud — ega ka mitte naabri tuast, kui ta nende käest järele pärima läinud, Antoni äraoleku põhjust.

„Toeta mind!“ ütles järsku raud, enmast püsti ajades, kui eide sõnu oli kuulnud, aga kõigest nõrgast abist hoolimata langes ta tagasi sängi — wõimata oli edasi astumine ehk ta seda küll südamest soovima näis. „Kas wana herra on wälja sõitnud, kas kuulsid?“ küsis haige raskesti hinge tõmmates.

„Homnikul kell wiie aegus on sõitnud ja peab enne poolt ööd kodu tulema,“ ütles eit kutsari poisi käest kuulnud olema.

„Sõsamb halasta!“ õhkas nüüd wanakene ja pööras silmad seina poole.

Selge oli temal täiesti nüüd, miks Anton kodu ei olnud, aga mis pidi ta nüüd peale hakama, et seda, keda ta armastas, patu teelt tagasi tuua wõiks? Kas wõis ta waikida, kui ühe inimese elu püsij paugu läbi wõtta tahetakse? Kas ta ehk juba mõne minuti pärast siit ilmast lahkuma ei pea ja siis, siis peab ta Jumala kohtu ees wastust andma oma waikimise pärast ja kui Anton pärast wangiraudu kannab, et ole siis sellesgi süüdi tema waikimine! Niisugused küsimised

kerkijiwad wanafese hinges ülesse ja uueste katjus ta ennast püsti ajada, aga langes tagasi.

Müüd tundis ta ära, et wiimne tunnikene kaugel ei ole, sellpäraft küsis ta ehmatanud eidefese käest, kes ta pea pool sängi otfas, laulu- raamatust üht surma salmi weeris, „kas wõtad waewaks Antoni järele minna? — täida ühe suri- ja palwet — ta ei ole kaugel, umbes kaks wersta, maante ääres pa — — sš!“ aga sõnad, mis surija huultel weel heljusid, jäiwad arusaamataks, — weel mõned minutid ja selle, sõbrale truul, südame tufsumist ei olnud enam tunda. — — —

Kui mees, kes madala maja afnast oli õuue pugenu, wana wahtrapuude warjust wälja jõu- dis, piilus ta pisut peotades pimeduse rüpes ringi ja astus siis leitud tee-rada mööda, mis Rõwa- kõlu mõisast õhtu poole wiis, eemal suure tee ääres seiswa „paju“ (paks paju p a d r i f) poole, mis õo pimeduses kui mõni jalajane waimude wägi kohades kõikus ja peitis, kui kohale jõudis, ennast hästi paksu pajupuhma sisse, mis tee ligi kaswas, hoo- lega ära. Wälkude löögid läfkiwad ikka hägeda- maks, müristamine kord forralt kõwemaks ja jämedad wihma piisad langesiwad, tugewa tuule saatel plaksudes maa peale. Mees kes põõsas peidus oli, hoidis üht jämeda rauaga püsji põl- wede wahel ja katjus diete aru saada, igast kõrwu kostwast kõbinast ning filmitses suure hoolega pimedusesse.

Wakfjed wärinad wapustasiwad ta koha, hirmu

tundmine asus waritseja südamesse ja järsku terkis minewit ta silma ette ning küsimine keele peale: kas see truu Wiilip ehk teda wahest nüüd ei nea, ehk weel koguni ülesse ei anna!" — — —

Bilkasest pimedusest läbi tungiti walgujoon walgustas istuja ümbrust ja ehmatusega kargas ta püsti, sest wälgu walgusel arwas Anton enese ees truu Wiilipi kuitwanud kogu nägema, kes wälja surutatud käega ta püssi püüdis — üks kuitw oks nagu raskatas sääl pool — „kas ta tõeste mind otsima tuli!?" Ta pidas hinge finni ja kuulatas: ümbruses oli kõik endine, aga kaugele kostis tõlla müdin ja kaks tuld wilkujivad läbi paju-põõsaste.

„Paras aeg! — tajumise tund on tulnud!" ütles põõsas olija, ühe põlwe peale lastes ja püssi kõwemine kätte wõttes.

„Kui tulist sõidawad siis sihin pisut ette poole," rääkis ootaja, püssi kulle ülesse tõmmates, ise-enehes ja kõik parem tundmine oli ta põue põhjas alla surutud.

Dugew tuule hoog tungis põõsasse, keereldes terkijiwad lehed ja kuitwanud kõrred kõrgemale, ning ootaja hingest käis üks salajane wärin läbi, sest ta arwas tundma, et keegi ta püssi trikli juures olewat kätt nagu puudutanud oleks, iseäralise sõrmede sala surumise läbi hoiatusemärki andes ja nagu kaugele kostew nutu kaja tungis ta kõrwadesse, aga ikka säält poolt, kus ta wälgu walgusel üht tuttawad nägu näinud arwas olema.

Pisut pead pöörates filmitses ta nüüd südikalt sinna poole, . . . aga ruttu pööras ta ennast jälle endisesse olekusse, — tõlla tuled paistsiwad, ainult pisut weel eemal — alla lastud püsi ots kerkis jälle kõrgemole — taja kostsiwad kaman-
duse sõnad: üks, kaks — — — aga enam ta edasi ei wõinud, sest pea kohal sõudwast pikse-
piltwe põuest woolas häkitselt kui hiilgaw tule jõgi, mööda taewa alust ja selle kannul käija kargatus, mis nagu kõige ilma puruks pörkamisi tunnistada oleks tahtnud, sundis Antoni, kes nagu nägematel kangel kätel mitu sammum omast endisest iste kohast eemale oli heidetud, oma ettewõtet unustama. Wärisewa südamega, käed risti rinna peal kuulas ta, kudäs kutsjar, tõlda tema kohal finni pidades pükist maha tuli ja laternas ära kustunud tule uueste põlema pani, ta kuulis ka kuidas herra wärisewa häälega kutsjarile kõneles: „Suhan! kas midagi õnnetust ei juhtunud? — on's Sumal meie wastu armuline olnud?“ ja kuidas siis kutsjar alandliku häälega wastas, et kõik forras on — ainult tõlla taga olew rautatud kastifene on puha, pilbastena, puru — aga ta ei liigutanud ennast.

Nüüd tungis jälle üks hele wälgu-joon piltwest alla poole ja ehmatuse hüüe tungis ta huultelt, sest wälgu walgustusel arwas ta enese lähedal nagu üht naesterahwa kogu, pisikene lapsukene käte peal, ühe wana halli peaga raugu tuetusel, seismas nägema.

„Isa pojuke! ära nuhtle mind waest!“ sofistat-

fiwad Antoni wärisewad huuled ja hirmunud pilgul piilus ta pimeduses jinna poole kus ta wälgu walgusel nagu enesele nii tuttawaid nägusid näinud arwas olema, aga kõik oli wait, ainult pilweteist woolaw wihm, tuule tuhina saatel, sünnitas paju lehtedele langedes, kuulaja kõrwas, kui waidlefiwad mõned öö waimud, jalalistel sõnadel, ise keskis. . . .

Kõiksugused ennemalt kuulnud kõned, waimudest ja wiirastustest kumisefiwad nüüd ta kõrwas, ta filmad hakkasiwad wirwendama ja hirm asus tema südamesse, kui Anton pisut peatades mõtles : Wiilipi kaju ei kohuta mind, sest ta on elawate liigis, ta wõib mind luurata, aga minu haudas uinujad naene ja laps — selgeste filmasin ma neid — see on sõnum surma riigist — wiirastus.

Üks kõwa kõue färgatus Antoni pea kohal ja filmi tumestaw tulede mäng pilwete põues tegi ta õletamistele lõpu peale. Hirmu wäri nast wapustatud astus nüüd Anton mõne tunni eest tulnud teed mööda tagasi, ruttu, kui oleks ta waimude eest põgeneda püüdnud.

Oma elu hoonestmööda minnes, kuulis ta kuidas tuul lahti olewat akent roostetanud ingede peal kriuksudes liigutas — ta waatas jinna poole : lahtisest akna august arwas ta nüüd ähwardama nägudega waimude fokujib enese poole wahtima nägema.

Ruttu seadis ta nüüd sammud Wiilip Lui

madala maja poole, kust waewaliselt wilkuwad walguse kiired talle silma järeksiwad. „Nii hilisel öö tunnil tulukene!“ imestas Anton ja ta tundis, et ta jüda põues kiireste tufsuma hakkas. Ufse ette jõudes surus ta seda tugewaste, nagu ifka ennegi mõni kord kiirel ajal, aga see ei awanud ennaft endisel kombel, waid ainult suur kolin oli tuas kuulda ja kartliku häälega küsis tuast üks heal: „Kes sa oled, kas inimene wõi waim? ja mis soowid ja nii hilisel tunnil?“

Arrituse pärast ei saanud Anton wanafese healeft aru ja uuesti küljega wastu uft lastes, nõudis ta kähisewal healel: „Sa wilets hing! lase jisse — ma nõuan Wiilipit!“

„Sinul ei ole teda enam nõuda, sest Issand on teda juba nõudnud!“ wastas ebausklik eidekene ufse kohta risti tehes ja eest ära langenud pinki uueste ufse ette pannes — temagi ei saanud Antoni healeft aru.

Uuesti langes tugew hoop wastu uft, nii et ufse taga olewa roobi wars mööda põrandat natukene edasi nihkus ja nii üks pijut praukšile andis.

Wanafene, kes jisse tungijat tugewa tungimise pärast waimuks, wõi mõneks wallatuma wiisidega inimeseks pidas, heitis weel kord risti-tähe ufse poole ja kükitas siis, otse surija sängi wastu, abju ja seina wabele pimedasje ning „Meie Issa“ palwe sõnad tungisiwad üle ta huulte . . .

Üks raske tõukamine sundis ust hingede pealt üles kerkima ja prauhti langes see põrandale.

Sisse tungiti tuule hoog kustutas tule ära ja katkise akna ruutu kaudu jälle õue tungides, wilistas ja wingus see nii iseäralikult, et murgas kükitaja wanakene otse hirmu pärast wärises, sest see kostis ta kõrwus, kui mõni waimude leina laul.

„Sja Wiilip!“ hüüdis üks hoopis iseäraline heal järsku keff tuba, aga wastust ei olnud. „Sja Wiilip,“ kordas ta uuesti kuid waius oli wastuseks.

Ukse all olewate pinkide ja pakkude üle, tormas nüüd hüüdjä seina ääres seiswa aseme poole. Wehklewate wälkude walgulsel nägi nüüd ehmata- nud eidekene jisse tungija tumedat fogu ja see näitas temale hoopis kole ja wõeras olema, kui see, alles mõne minuti eest igawesesse unesse uinumud wanakest wapustas ja wiimaks surnut sülle kahma- tes õue tõttas.

Wanakese hing kippus hirmu pärast finni jääma, sest tema arwas, et siin furnu rööwliid, wõi mõni mu waim, wõi wiirastus platsis on, sest kumisew heale kõla ukse lähel, must maani ulataw ülikond ja sassis juuksed — eide meelest foguni sarwed, andsiwad aimata, pool ebausklikule wanakesele, et enam õiget lugu ei olnud.

Tasahiljusest astus ta wiimaks ukse poole ja kuulatas: ainult woolaja wihm segas õõ rahu. Kes ta ometegi olla wõis ja kuhu wiis

ta furnu?" kerkis küsimine ta keele peale ja siis hakkas ta mõisa poole jooksuma . . .

Anton, kes Wiilipi furnu keha õue kandis, sest ta arvas, et wanakene muidu minestuses, ehk wingust uimane on, sest tuas tundis ta kanget wingu haisu, nagu ju ennemalt mitu korda oli juhtunud, wiis ta kaewu juurde ja paigutas ta märja muru peale.

Peagi aga aimas ta, ei surm tema elu-küünla kustutanud oli.

Wärisewa südamega tõstis ta nüüd furnu keha oma kätel ülesse ja wiis urtsikusse.

Pisikese lambi tule walgusel otsis ta nüüd kõik majakese läbi aga ei ühtegi hingelist.

„Issand! see oli tema ära lahkunud waim, mis minu ees ja taga heljus — ma musta mõtetega inimene ei olnud wäärt arwatud tema filmi kinni suruma — Sumal ole minule armuline! — oh truu sõber! su healt ei wõtnud ma kuulda — aga — mu käsi jäi siisgi puhtaks werest — anna andeks — ära kaeba mu peale Sgawese Isa ees!“ nõnda õhtas Anton, keda wanakese surm kangesti kohutas, jängi ees põlwili olles. Kui esimene ehmatus mööda oli, jäi Anton selle üle järele mõtlema, et kas ta mitte ei eksinud kui üht healt urtsikust wastu rääkima kuulis ja kui ta ka mõni heal oligi — siis oli see wiirastus, sest Wiilipi ainukene ja ajutine elus-eltfiline, Lulu eit, oli õhtul mõisa võsesks lubanud jääda ja ühtegi teist hingelist ei leidnud ta majast

— wiirastus ta oli! oli Antoni wiimane otsus, kui oma mõtlemist lõpetades süngi sõrwale istus.

Enese ümber filmitsehes juhtusiwad Antoni filmad ahju ääres püsti seiswa püssi peale ja ta tundis nagu tusta enese südames, ta tahtis üles tõusta ja püssi oma filma eest sõrwale panna, aga sellamal filma pilgul lõputadi urtsiku ukse pihta. Anton astus ligemale ja kuulatas sest kõnelemist oli õues kuulda.

Ruttu, kui oleks ta ussist nõelatud, kargas ta ukse juurest tagasi, sest õues oli mõisa kühja healt kuulda. Minu tapmise nõu on neil teada ja nüüd tulewad nemad mind kinni wõtma, mõl- kus Antoni mõttes. Ajawitmata astus ta weikese akna juurde, litsus selle eest ära ja hakkas õue pugema. Waewalt oli ta ennast üle akna wälja firutanud, kui wali püssi pauk õhku ümber ringi wärisema pani ja hoigades langes põgeneja tagasi — pikali põrandale.

Sel filmapilgul tungiswad ka mõisa kühjas ja kutsar sisse. Eks ma ütelnud, et see mõni mõrtsukas wõi waim on sojistas eit meeste selja- taga.

Anton, kes akent eest ära tõugates, püssi käest seina najale pani, puudutas kogemata põlwega kätte külge, kui aknast wälja katsus pugeda nii et see lahti läks ja terve laeng Antoni küünarluusse tungides, teda minestusse mattis. Kui ta ülesse ärkas, oli haaw seutud, aga walutas nii kangeste, et Antonil walu pärast pisarad palgile paisusiwad.

Lulu eide käest sai ta kõik kuulda, mis tumedate tundide seletuseks tarvis oli — nimelt, et mõisa kubernas ja kutsar tema, eide, kutse ja palve peale olivad tulnud, waimu wõi mõnda metsalise meelelega inimest, kelleks eit Antonit pidas, tabama ja et nad muust asjast midagi ei tea.

Teine päew nõuti Antoni käest õnnetuse üle aru, aga ta seletas juhtumist nii, kuidas aga paremine tõsine põhjus, mis õnnetuma juhtumise juures süüdi oli, wõis warjatud saada.

R. linna hospitalis parandati käsi juba nii kaugele ära, et kodu wõis minna, pidi aga weel iga nädal käima näitamas. Et Antoni elukohast R. linna tükk maad, tülikas käia oli, andis ta, pea pärast jeda, kui ta mõne korra tohtri ees oli olnud, haawa arstimise küla Krööda hooleks, keda mitmed weel tohtritest targemaks pidasiwad.

Kröödt ei nõudnud mingisugust maksu, aga ei ei põlganud sugugi ära, kui Anton oma kadunud naese willase undraku talle tasumiseks tõi. Kui Kröödt esimise plaastri peale pani, mis sia raswast (Kröödt ütles et karu rasw), sinisest jilmakivi tuhast, wanaraha pealt kaabitud wasepurust, peeneks tõugatud wähi koortest, pütsirohust ja elawast hõbedast oli kokku tehtud. Puhtuse peale ei pandud haawa arstimise juures rõhku ja kui hästi kipitas, siis arwati arstimisel tagajärg tubli tulema, ning pandi plaastrit tihemalt ja paksemalt.

Arstimise tagajärg oli see, et käsi kangesti ära paistetas ja wäga walu tegi — muud nõu

ei jäänud järele, kui uuetši tohtri abi otsida, ehk küla Krööt küll selle vastu seisis, sest tema ütlemise järele, tohtri töö see olla olnudgi, et tema kätt terweks teha pole wõinud, aga parandamiseks oli aeg hilja, ei olnud muud nõu, kui käsi pidi maha lõigatud saama — ja kui Anton jälle ülesse ärkas, puudus tal parem käsi õlast saadik. Antoni süda lõi kurwaks ja ta filmis särastwad pisarad, kui sidemeid filmitšes — tassa needis ta Krööta.

Beale paranemist pakkus mõisa herra, kes järsku enmast lahkemaks oli muutnud, Antonile ööwahi ammetid, aga ta ei wõtnud seda vastu, sest tema arust oli kui oleks iga õhk ja õis kurwal keelel kõnelema tema mustast minewikust pikki lugušid ja selle pärast arwas ta paremaks „Sua“ küla karja kaubelda. Wiisteistkümmend aastat jäi ta sellesse ametisse ja kus ta korda oli, oli ta peremehele ja perenaese kui parem käsi, ning lastele lahke südamega seltsiline ja sellepärast sai ta ka nende käest auunime: „Hea onu“.

Škka paksemalt lõi pilwe aga „Hea onu“ elu-
taewas, sest jookswa lõi jalga ja ta pidi karja ammeti waha jätma.

Et edespidist elu ülespidamist leida — wõttis ta nüüd kelgu ja kotti ja rändas perest peresse. Ülespidamisest ei olnud just puudu — aga palju pidi ta kuulma ja nägema, mis südamele walus oli, iseäranis „Sua“ walla suure majade ja maatükkide omanikkudelt siis, kui nende kord temale

ulualust anda oli, (sest seal waestemaja ei olnud). Beremehed ja perenaesed — iseäranis weel rikkas Tõnise talus, — pahandasiwad, et Antoni kõha neid öösi magada ei lase, tütreid tülitas sülg ja kihutas kirumisele, kui nad aga seda kuskilt nägema juhtusid, kuna kanadel woli puudust polnud pörandal käia. — See oli Antonil alles esimine aasta walla käest ulualust nõuda, sest kümme aastat oli ta peale karja ammetist lahku mist, ühe lese seltsis weikeses saunas suutnud oma nõuga läbi saada, aga siisgi näitas neile see nii raske olema, nagu kõlguks kivi nende kaela küljes — aasta kümne eest oli ta neile parem käsi, aga nüüd? — üks walla waene, kelle oja oli, naer ta wigase liikmete ja küürus käigu üle, tõukamine ja teotamine ka nende poolt, kellede hälli ta kibedal töö tundidel tüdimata liigutanud oli, sellepärast ohkas ta sagedasti omas südames: „Waewalised on mu õnnetu elupäewad! Igawene Jsa, ära lase neid enam mõrumaks minna jai kui kaugel on minu wiletsa eluõhtu!“

Et Anton ennast igas peres peaaegu tihti pahanduste põhjuseks arwas olema, siis püüdis ta ennast, nii palju kui wähegi wõimalik, harwa Sua walla waljude perepidajate uluall olla ja rändas selle asemel eemal ümber.

Ütski ei tülitanud teda aga Anni-kadri kiriku ukse kõrwal, mida sandi kojaks kutsuti, selle pärast ei puudunud ta pühapäiwiti peaaegu ilma sgi sealt. Ta seltsilised: kupu Rai ja Nopu Mai olid küll

ka siingi temale delad naabrid: wiisivad mitu kord ta finda ära, tõukasivad Antoni helde andide andjate eest kõrwale, ööldes, et ta ahnuse pärast ferjab ja kui siisgi sellest hoolimata, armulised andjad ka Antonile palukese pihtu piistsivad, sõimasivad nais-naabrid teda jalaja nödi-käpaks ja mõneks muuks, aga siisgi tundis ta enesel siin palju parema olema kui kuskil mujal, sest keegi ei keelanud teda kõhimast — ei ütelnud ka keegi: ära sinna ehk sinna sülitada, Ta teadis, et kõik kellel pisutki paremaid päiwi elus osaks oli, need ennast keset kirikut, ehk koguni altari ette hoidsiwad — ja need kõik kes enestel õiguse arwasivad olema ennast „peenemaks“ — auusamaks pidada, kõstri saali peal seisivad — kõik kes aga ukse all ja sandi-koja lähedal platsi pidasid, nende elu oli enamalt kõigil kurbtusest kurnatud ja waesuse päewadest waewatud, seepärast arwas Anton enesel nende lähedal paraja platsi olema — sest kes kord tule haatwu tunda saanud — ei see naabri põlenud pale üle naerda suuda, oli Antoni alaline mõtte, kui ta ühe kiwi samba kõrwale, ukse ligibal, aset wõttes.

Anton Kõpsi terwis kahanes päew päewalt. Septembri kuu niisked ilmad tõstsid kõha kõige kõrgema kraadini, palju pahanduse sõnu sai ta selle läbi kuulda: perenaeste ja tütarde poolt, kus kord korteris oli olla, sellepärast õhkas ta tihti: Si tea, kui kaugel mu kurbade päewade lõpp ometigi on!?

Ühel päewal, kui ta jälle rikkas Tõnise talus korda oli, luges seal peremehe seitsme aastane poeg piibli lugudest Jeesuse tähendamise sõna: Kuninglikust pulmast. Anton süda sai seda Armulise Kuninga tõnet kuuldes, kui kuiw maa, wärskest wihmast kastetud. — Kuttu astus ta nurgast lugeja lapse poole ja ehk ta küll kõik sõnad selgesti kuuland oli, ütles ta siiski pool paluwa häälega: „Lapsukene, loe weel kord!“

„Mis sa nõdikäpp nurad! ega sina ometigi sinna saa — sull pole pulma kuube, — sind pannakse sinna, kus hammaste kiristamine on!“ oli kangekaelseks kaswatatud poisikese poisikese torkaw wastus wanakesele.

Poisikese isale ei meeldinud see poisikese wastus, iseäranis weel selle pärast, et naabri peremees, kes wöörmünder oli, selle üle ka nagu pisut pahandama nägi, mida mõssis mokad ja waikimine aimata andsiwad, sellepärast ütles ta waljusti poja poole:

„Ennäh tattnina! kas sa wait oled!“ aga enam edasi ta ütelda ei wõinud, sest selsamal pilgul jooksis paks perenaene tuast wälja ja poja käest kinni wõttes ja teise tuppä tõmmates, urjutas ta meest wihast wärisewal healel:

„Mis ia ometigi närid sest lapsest! wana nõdikäpa närafa pärast! Karjub kui metsaline lapse peale! Mis sa tahad temast saada? Oledgi ju teise ära ehmatanud: wiriseb böd ja päewad. Ena hulgujid kelle pärast mu laps sõimata saab!“

Wöörmünder, kes nägi, et tüli talusje tulemas on ütles: „Head ööd! ja läks.

Mees kes mõistis misfugused minutid nüüd oodata oliwad, kui ta üfji naese näu ette oleks jäänud, astus kambrist tuppa ja heitis sulase ajemele pikali.

Lühikese kaswu ja paksu punnis-palgedega pere-naene sai aga, mehe tülist emale taganemise tõttu, weel enam ärritatud.

Alma mingifugese põhjuseta käis nüüd pahane perenaene kambrist tuppa ja tuast kambri, ukfi nii kõwast enese taga kiini loopides, et akna ruutud põrisesiwad ja ikka sajatamise sõnad huultel. Kui aga perenaene, kellel wiha pärast ju nutt kurgus kipitas. Antonist, kelle ase ahju kõrwal tua nurgas oli, mööda astus, siis sai ta mehikene tubliste tongata, mööda minija käest, jalaga ehk jälle perenaene, kes midakit ahjust wõtma tegi, tõmbas all olijale parfilt puid kaela, — wõi wiskas mõne wana kotti wõi kalsu magaja silmade peale; wiimaks jättis ta õuue minnes ukse pärani lahti ja kadus kambriisse, sest mees, kes teadis, et waikimine kädisewale küljeluule kõige kibedam kõne oli, ei lausunud musta ega walget.

Tõusew päikene kuulutas weebruari kuu teist päewa, kui Anton Rõps, weikest kelfu järele wadades, Tõnise talust Anikadri kiriku poole minema hakkas — sest siin tundis ta ennast rahwale rijuks olema aga kirikus: — seal tundis ta ennast alati wabama kui kuskil mujal olema — ja seal ei

olnud tale weel keegi ette heitnud, et ta taewariigist ilma jääb, sellepärast igatses ta süda sinna.

Pärast kirikut tahtis Anton kirikumehe juurde, kes üks wana koolmeister oli, ööjeks jääda, aga et see oma abikaasaga warrule sõitis, ei jäänud tal muud nõu üle, kui tulnud teed tagasi minna, aga mitte enam endisesse Tõnnisse talusse, ehk seal küll weel kaks päewa õigus olla oli, waid Sua wallast läbi, „Allisali“ mõisa maa peal olewa sauniku, Jüri Tupu juurde, kes õnnetu Antoni wastu alati lahkust ja kaastundmist üles näitas.

Wiimsed looja minewa päikesekiired kiirgasid lume peal, kui Anton Perajõe kõrtsi ette jõudis. Antonil oli kange külma häda, sest ilm oli ennast peale löünat külmaks ja tuisuseks muutunud, aga sisse minna ta ei mõtelnud, sest et kõrts oli külm kui tall, aga taha tупpa? — seal sandile platsi ei olnud — pealegi weel siis, kui ta ju purjutajaid puu püsti täis oli, nagu õues olewate hobuste hulka tunnistas. Kelgu oheliku wöö külge kinnitades ja külma pärast kipitawate sõrmede peale puhudes, peatas ta pisut kõrtsi kohal, aga selsamal filmapiigul tormas tropp noori mehi kõrtsist wälja ja üks lõi hirwitades jalaga wastu Antoni keldu see libises eemale aga tõmmas ka ühes wanakese maha. Joodikutele tegi see ainult nalja, kui õnnetu ennast waewaga püsti ajas — kuffumine oli teda kangesti pörutanud. Ikka tugewamalt tormas põhja tuul üle lageda wäljade, ikka kangemaks kippus külma häda minema, aga siiski ei

seisatanud Anton, sest wiis wersta oli weel k iaia. Anton nägi, et kõrtsi ees mitmete meeste hobused seisiwad, kellede tee sinna poole wiis, kuhu temagi läks ja üks mõte, mis temal küll wiit esimest korda weeles m lkus, peaks mind keegi konsale wõtma, täitis ta südant. Dii n uid walu, mis külma pärast ta liikmetes walitses, s uudlane, aga igatsusega ootas ta, ehk wõtab teda keegi peale.

Tagasi waatades nägi w riiseja wanafene, et hobustega taga tuldi ja ruttu tee kõrwale astudes silmitses ta sõitjaid; ta tundis peaaegu kõiki ja sai selgesti aru, et teda tee äres nähti ja ära tunti, sest mitmed nimetasiwad ta nime, aga peale kutsumise asemel pingutasiwad ainult ohje ja s it-
siwad kiiresti m dda, — ka wiimane woorist — ruttu waatas ta tagasi, aga film ei selitanud enam kedagit. Anton ei olnud jelle tee peal iialgi ennemalt hirmu tunnud, aga n uid tundis ta süda hirmu, külmal  l ja hilisel tunnil,  fsi edasi minnes, aga siiski ei s udistanud ta m dda mi-
nejaid, waid iseennast, et miks ta peale ei palu-
nud, sest millal sandile palweta patutakse. Ta pidi edasi astuma, aga jelsamal filmapilgul nägi ta tagasi waatades, et, pea pool k ndi weel keegi hobusega järel tuli. N uid ei wiiwitanud, wanafene, waid astus tee kaldale ja palus w -
ri Sewal healel: „Möldri isand! palun, wõtke mind konsale! aewa liiga teeb see Jumala ilmaka.“
Mölder, keda paluja wanafene küllalt paarikümne aasta eest, kiigutanud oli, puhus juure, siigarist

sisse imetud, suitsu laengu pilwete poole, teeras kõrge kasuka krae pisut kõrwale ja ütles siis kaahas istuwa pruudi poole pöördes: „Kuule, kuradi nõditäpp tahab wijs mu pruudi põue jooja pugeda.“

„Wanamees! painuta putki, küll siis jooja saad. „Hop-loo Wantka!“ hüüdis noormees weel ohje pingule tõmmates, ilma et weel wanafese poole pilkugi oleks saatnud ja kadunud ruttu, kui oleks hobusel tiivad olnud metsa-tukka taha.

Külma pärast pea langes jäänud liikmetega, aga jooja südamega, südamega mis weel täieste tujukus ja tundmuste tormile küllalt ruumi wõis anda, astus ta edasi. Isaliku hoolega oli ta rikkast W. möldri poega Martinit palju, palju kordasi kiigutanud — kärpsete kallale kippumise eest oli ta ta teda kaitsnud, kui ihnus pererahwas tööl oliwad, aga nüüd palus ta teda, häda ja hirmu pärast, kuid ei saanud Martinalt mitte loodetud armu.

„Kallis Jumal! tänu Sulle, et kuud ja tähta oma kiirgawate kiirtega, mind saata lahed, hiisilisel öö tunnil, kus inimesed mind miski ei pane! Mu kadunud naene ja pojake! oh kui igaw on teieta! aga oodake, ehk jõuan ka!“ jõudsid sõnad üle wanafese huulte ja paar pärli kombel hiilgawat pijarat langewad ta laugede alt ja siis weel mitu, mitu üle kaawatunud palgede, kuni õreda lõua habemeni, kus käre külm, neid kui hõbedateks helmedeks ümber muutis, nad kinni kin-

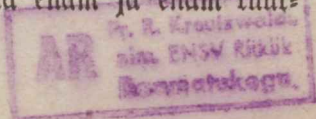
nitas, nagu oleks tahtnud ta tulewaks päewaks tunnistajaid järele jätta, kes, ehk küll tummalt aga siiski arusaadawalt inimestele täiesti tõendada wõiwad: „See süda, mis enam küll ei tuisu, tundis mõne tunni eest niisama, kui sinagi kes ja siidi kannad, mis tähendab, kui walus on, ilma omafseta: kõigist põlatud ja unustatud olles, — elu rada rännata. „Sumalukene! Tõnise pere ei ole kaugel, aga sinna ei lähe ma rahu rikkuma; — peaks ma Jüri Dupu juurde jõudma! ei tea ehk ilma ke pöörab: jalad ei külmetanud enam, — aga põlwed ja kõik keha nagu lööwad kangesti kipitama. Oh, oh! kudas ta nüüd rusub — litsub, justkui kannaksin raud wammust — tahab wägise nagu pikali wisata — Sumal ära anna küll kellegile seda jookswa haigust! Peaksin ilma, et keegi näeb, Tõnise duest läbi jõudma, siis puhkaksin seal kiwi kõrwal pisut — pärast ehk, on kergem edasi astuda?“ need oliwad Anton Rõps'i mõtted ja soowid, rikka Tõnise talu wärawas. Igatsatud kiwi juurde jõudes, mis mitte kaugel, karja kopli kaldal oli ja oma ülemise jauga lume lagendikust kõrgemal seisjis, istus ta nüüd puhkama. Istudes tundis ta, et kõik keha nagu tuimaks tükkis — ta oli nüüd koguni rõõmus, et ennam nii wäga walu ei tunnud ja mõeldes, et une õrnad tiiwad ta kohal kõigutwad, pani pea külma kiwi peale — pool kustunud, wäsinud wanakese, waade tungis aga tähtis järele taetwa poole, kust parajasti üks tähekene alla langes ja

wanakene õhtas: „Issand! võtta üks hingeke vastu.“ (Paljudes paikades on see arvamane talurahva hulgas: kui mõni täht alla langeb, et siis jälle mõni inimene sureb). Tasa puhus talvine tuule hoog üle lume lagendiku, sahinal sõudsiwad lume kibemed vastu kitwi, nagu oleksiwad nad salajal sõnal hüüdnud: „Maga rahuga!“ . . .

3-mal weebruaril 18 . . aastal, pea pärast päikese tõusu, leiti Tõnise talu karja koplil kaldalt, kitwi äärest, Anton Rõps'i furnukeha. Surma sõnum logunes ruttu külas laiali ja et niisugune juhtumine seal aruldane asi oli, siis kogus peagi hulk inimesi, igawesesse unesse suikunud wanakest waatama.

Paljud, ümber olijatest, tõendasiwad nüüd, et Kadunu hea wanakene oli, mitmed murdsiwad selle üle pead, et miks ta Tõnise talust ometigi mööda läks, kuna õiguse järele seal weel nädal aega olla oleks olnud, paljud nutsiwad wanakese palgel jääks külmetanud pisaraid tähele pannes, milledest faks, teine teisel pool silma ääres, selged kui kristall, wanakese wiimist jumalaga jätmist maapealse wiletsa eluga, küllalt kuulutada jõudsiwad.

Rõik teised küsimised kustusiwad ja pisaraid ei walatud enam, ei tõfiste leinajate, ei ka wiguri pärast wingujate poolt — kes sagedasti sõrme nükkidega filmi suruwad, et pisar laugele liugneks, aga see küsimine: miks Anton ometigi Tõnise talust mööda läks? tuli ikka enam ja enam kuul-

dawale, kuna wastus ikkagi wõlgu jäi, seni kui Tõnise talu sulane, auusa meeleline, wana wälja teeninud soldat, kes seni sõna lausumata juures oli seisnud, ennast Tõnise talu perenaese poole pöördes, ütles: „Igatwese Isa käes on kõikide ülekohutu mõistmine! aga sina, kes sa hulga maa-pealse waranduse üle walitseja oled — miks sa küsid weel, et miks see õnnetu jüa külma kiwi kaldale, aga mitte sinu ulu alla ei astunud, sell õnnetul ööl? Miks salgab sa, et sina mitte teda üksi oma ukse alt tühjalt tagasi ei saatnud, waid omast majast ja oma rajadeltgi igatwesti eemale hirmutasid, siis kui ta alandlikult koputas, koputas ja sina tegid oma südame kõwaks? tuleta meelde seda, selle igatwesesse unesse uinumud wanakese, kelle werd ja higi sinu suure waranduse küljes leida on, wiimist sinu majas wiibimist — kus ta kui ussikene — sinust armuta põlatud ja tallatud sai, siis ära küsi enam: miks pärast, — waid küsi ennem: mis mina waene wastama pean, kui mult kord nõuutakse: Tee aru oma majapidamisest? Isa olgu mulle armuline, et ma nii rääkinud olen! Jumalaga! teid ma enam ei teeni.“ See auus mees on õieti rääkinud! ütles wöörmünder ja astus sinna poole kus Tõnise perenaene minestusesse oli langenud . . .

Warsti pöörasiwad suurem hulk oma tähelepanemist kahe saanis sõitja poole ja salaja sosistati: „Möldri Martin oma mõrsjaga ka siin!“

Kui Martin mõrsjaga kiwi koha jõudis, kus

waene Anton, müts pea all, kelgu ohelik wöö küljes ja tardunud pill taewa poole pöördub, nagu abi paludes, aset oli, haaras noor neiu ohja haarudest kinni ja hüppas ruttu saanist maha, ning kiwi juurde astudes hüüdis ta käsi ringutades: „Martin! see on seesama, keda ma heila peale palusin wõtta, kui ta meid palus, aga sina, hili- sest tuunist hoolimata, teda tee kõrwale jätgid?“ Martin ei wastanud midagit, ainult tigevalt waa- tas ta mõrsja poole.

„Ma ei sõida enam sinuga, ma lähen jala!“ ütles mõrsja ja tahtis minna.

„Miks pärast mitte, mu tuwikene? istu!“

„Ei, ma näen sinu ohwrit ja wärisen! Ma kahetsen, et ma sinu sõbrust olen leidnud ja sinu palwet kuulda wõttes, sinu õe juurde wõersile sõitsin! Ela heaste!“

„Sa oled minu, selle pärast nõuan mina, et sa saani istud ja ma sind kodu wiin, sest see oleks liig, kui mu mõrsja kes alles noorusel nõretab, ühe koolja peale pillu heites, nii peruks läheb, et oma peigmehe kaastundmust ära põlgab ja kümme wersta jala tahab käia, oma kodu annab nulle, seal saan ma sinult — nõuan sinult — kui kih- latud mõrsjalt: ühe magusa musu ja truuduse wande uuendust,“ nii rääkides tõmmas Martin, häbi pärast punane kui keedetud wäht, ärritatud neiu ümbert kinni, surus saani ja sõitis kui tuule tiitwul — ruttu inimestest eemale, nagu oleks ta

põgeneda püüdnud — nende pilkavate pilkude eest — neiu wanemate maja poole.

Pool wägise saani surutud noor, kaheksateistkümne aastane, neiu, kelle wanemate warandus, uhke ja talgi südamega, Martini warandusest kakskümment korda wõis wähem olla, aga kes südameteaduse ja auususe poolest, wõib olla, sada korda temast ees oli, lõi omad, ärrituse pärast, järelewad filmad küsides Martini poole ja pidi midagi mõttes olewat lauset wälja ütleva, aga ei suutnud, sest kaasalise wihast wälkuwad filmad ja sõnad: „Teine kord ei kannata ma mitte enam, niisuguseid häbistawaid kõnekäänusi, sinu poolt, wälja, selle pärast ütlen ma Hilda waata ette.“ Hilda waitis.

Wanemate maja õue jõudes, jooksis neiu kõigist wastu wõtjatest ruttu mööda, oma weiksesse kambrisse ja kirjutas midagi paberi peale, pistis ümbrikuusse ja seda käes hoides jooksis ta ema juurde kõõki luhu ka isa sai kutsutud. Wärisedes ja piisarak filmis, andis ta neile omad mõtted teada, nende sõnadega oma kõnet lõpetades: „Ka see unenägu, mis ma minewal öösel nägin, et ta mind patši pidi kõie otsa oli sidunud ja mööda mudalompil enese järele wedas — kuni mind nagu üks salajane käsi sellest wabastas — sunnib mind seda kirja Martini kätte, andma nende sõnadega: „Siin sees seisab mu wiimane ja igawene otsus!“

Martin, kes alles aga hobuse oli kinni jõudnud siduda, tegi kirja lahti ja luges:

„Muustatud noormees! Teie nõudmise
 „peale, truuduse wannet uuendada, — ma
 „ei wõi — aga wanemate lubaga wõtan
 „Teilt oma, fõrd kogemata antud „ja“= sõna
 „igowete tagasi Hilda.“

Sellesama päewa õhtu eel tuifus B. möldri Martin A. kõrtfist wälja ja tahtis kodu sõita, aga ohje hobuse jalge alt ära wõttes, kukkus, noormees, kangeft joomisest lõtw, otseti hobuse ja saani wahele — üks raske rögifemine — were märgid lume peal: — hobune oli oma peremehel wiis ham- mast wälja lõõnud

Pärast pikalist paranemist ei sõitnud ta enam Hilda poole . . . Kui Anton Rõpsi elu tumeda- test tundidest juttuajamine juba igapäewaseks jäi, siis räägiti möldri Martinast ja tema õnne- tumast juhtumisest A. kõrtji ees, — nimelt ta puuduwatest hammastest ja suurest armist näo peal. Rõneldi ka, et Tõnise perenaene, pärast minestust ja raskest haigust, hoopis iseäralik olla: iga wähem kui kõbin kohutada teda kangesti ja päise päewa aeg ei julgeda ta koguni üksi kodu jääda, ning et ta hommiku poolt selle akna, kust juur kiwi — rist sisse raiunud — alati selgesti silma paistnud ja mille najal ta ikka nagu üht surmasse suifunud inimest ütelnud nägema, hoopis kinni teha lasknud — aga sest päewast saadil, peab ta õõsite wiirastusi nägema — öõldi: ta on wist waimuhaige! Ka Tõnise talust taga-

nes tähelepanemine, aga „Rõwafolu“ mõisa müüride ümbruses heljus ta uuesti.

Rõwa-folu mõisa wahimees, keda meie kui Anton Rõpsi tigidat timukat ja wisa wihameest, seal-samas mõisas, mõne kümne aasta eest juba tun-neme, oli oma wanaduse päiwil — ühe müürilt pähe kukkunud kiwi langemise läbi, nagu nõdraks jää-nud. Rõrtwu finni hoides karjunud ta tihti, et lõik, keda ta herra käsu peale peksumud (ta on halas-tamata lööja olnud) nüüd temale oma kange kisaga kusgil rahu ei anda.

Märtsi kuu wiimaste päewade weerul 18. . . a., kui hallipeaga herra Rõwa-folu mõisa tõlla hoone eest mööda minema pidi, nägi ta oma endist wana wahimeest — õigem timukat — enese poole jooksmas, karjudes: „Muulik herra! minul on midagit tähtsat, wäga tähtsat teile teatada; tulge, siin üksnes — mitte mujal! ja nende sõnadega tõmbas ta talli hoone ukse lahti, pühkis ära wõe-tud kuuega üle seina ja kargas siis herrad, taha poole tõugates, ise wärawa poole ette ning hir-mutawalt hirwitades ütles ta seina poole näida-tes, kusti pühkimise järele tume punased täppid nähtawale tuliwad: „Joo! seal on werd; joo — ära wiitwita! — see on ju Antoni weri, mille walamist teie kord nii hea meelega pealt waata-site — mulle kõwasti käsku andes: hästi lüüa! ma lõin — lõin hästi — sellepärast teda seal weel järel on — joo! et ma rahu leiaksin, sest ta on minule koormaks; waat, praegu kirjendab —

ma kuulen — Antoni ja ta naese healt — joo!
et meie ülekohtu koorem mõlemil ühe raskune oleks.

Wanaherra, kes nõdrameelse kõnest ometegi
midagit mõistis ja kellele tumedate täppide tähendus,
seina peal arusaamata ei olnud, tundis nagu
üht salajat wälku eneses sõubma ja püüdis wälja
põgeneda, aga ioärawa peal ees olewa wana
wahimehe käes wälkuw nuga, sundis teda seisatama
— ta tuitus paar sammu tagasi ja langes maha;
— seltsamal filmapilgul tõrmas aga tuapoiss, kes
wanaherrat taga otsis, hullumeelse käed selja taha
. . . . Toodud tohter tõendas: Kohke were woolus
pea ajusse on herra elu küündla kustutanud.

Armas suguwend ja õde! Igawene andku
Sulle igaühe wastu üks kaastundlik ja otsekohene
jüda! — — — — —

